

УДК 78.071.1(477)Яциневич:316.614.5

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2022.133.257342>

ЧАМАХУД Д. В.

Чамахуд Дарина Володимирівна — аспірантка кафедри історії української музики та музичної фольклористики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3402-7335>

daryna.chamakhud@gmail.com

© Чамахуд Д. В., 2022

ЯКІВ ЯЦИНЕВИЧ:

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПЕРІОДИЗАЦІЮ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ

Удосконалено періодизацію життєтворчості українського композитора Якова Яциневича, помічника й субдиригента Миколи Лисенка. За основу взято архівні документи, біографію, матеріали музичної спадщини митця, з урахуванням його біологічного, хронологічного, соціального, психологічного і творчого віку, а також соціокультурних та історичних обставин, географічного місця проживання, жанрової різноманітності його творчості. Визначено кризу середнього віку, «паузу мовчання» (Н. Савицька), періоди розквіту і старості. Наголошено, що в життєтворчості митця переплітаються ознаки різних типів біографічного сценарію. Окреслено жанрову динаміку творчості: від інструментальних п'єс для фортепіано на ранньому етапі до духовної хорової музики і масштабних творів (ораторія, опера, симфонія) у зрілий період. Життєтворчість Я. Яциневича деталізовано на п'ять періодів (ранній і зрілий містять два етапи): 1) *ранній період (до 1905)* — формування підґрунтя композиторської творчості; відносно нескладна музична мова; вузьке коло жанрів; 2) *криза середнього віку (1905–1915)* — відсутність якісних музичних творів, переважання диригентської діяльності і немусичної роботи в державних установах; 3) *зрілий період (1915–1930)* — ускладнення музичної мови, урізноманітнення жанрової системи, звернення і до камерних, і до масштабних форм, пік композиторської творчості; 4) *вимушена криза, пауза «мовчання», перервана еволюція (1930–1940)* — невизнання творчості, складні соціально-побутові умови, переїзд до Запоріжжя, відмова від композиторської діяльності (окремі зразки музичних композицій у жанрах вокального ансамблю, обробки народних пісень, хорові твори і кіномузики); 5) *редукований пізній період, 1940–1945* — післякризовий стан, якого не вдалося перебороти, і «пауза мовчання» як результат реакції на ідеологічну систему; зниження творчої активності.

Ключові слова: життєтворчість Якова Яциневича, архівні матеріали, критерії періодизації, жанрова динаміка композиторської творчості.

Постановка проблеми. Яків Яциневич (1869–1945) — композитор, диригент, педагог, фольклорист, громадський діяч, автор майже двохсот музичних творів, належить до когорти відомих українських композиторів кінця XIX — початку XX століть, серед яких Кирило Стеценко, Микола Леонтович, Олександр Кошиць та ін. Протягом 13 років (1891–1904) Я. Яциневич співпрацював із М. Лисенком, був його субдиригентом у процесі створення хорових колективів для виступів у Києві та під час концертних подорожей Україною. Про це свідчить біографічна довідка з Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва (ЦДАМЛМ України), яку уклав музикознавець Леонід Кауфман. У ній зазначено: «В 1891–1904 рр. був постійним

співробітником М. В. Лисенка, організував хори, концертні подорожі, також брав участь у концертах як диригент та акомпаніатор»¹ (ілюстрація 1).

відував також школу С. Влюменфельда. В 1891–1904 р.р. був постійним співробітником М. В. Лисенка, організував хори, концертні подорожі, також брав участь у концертах як диригент та акомпаніатор.

Ілюстрація 1. Фрагмент біографічної довідки Я. Яциневича.
Уклав Л. Кауфман (1961). ЦДАМЛМ. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 3.

Спільно зі К. Стеценком, М. Леонтовичем, О. Кошицем Я. Яциневич брав активну участь у музичному оформленні україномовних богослужінь, серед яких такі цикли, як «Літургія», «Всеношна», «Вінчання», окремі піснеспіви на канонічні тексти. Відомості про це віднайдено в Центральному державному архіві вищих органів влади (ЦДАВО) у додатку до каталогу книжок і нот Всеукраїнської православної церковної ради за 1927 рік: «Готовляться для поширення в найближчому часі: ноти “Літургії” та “Всеношної” (в окремих зшитках) Я. Яциневича. Замовлення можна зробити заздалегідь»² (ілюстрація 2).

Готовляться для поширення в найближчому часі:

1. НОТИ: 1/ Збірник співів Великого посту / в одному зшитку / - різних композиторів.
- 2/ Збірник співів Великодня / в одному зшитку / - різних композиторів.
- 3/ Літургія / нове - в одному зшитку / - Яциневича.
- 4/ Всеношна / в одному зшитку / - Яциневича.
- 5/ Літургія / " " " / - Гончарова.

Ілюстрація 2. Фрагмент з каталогу книжок і нот ВПЦР (1927).
ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 3. Спр. 213. Арк. 2.

Непрості життєві обставини, зумовлені подіями революції 1905–1907 і 1917 рр., Першої світової війни, боротьби за українську незалежність 1917–1920 рр., репресії спричинили часту зміну композитором місця проживання³, невизнання суспільством музичного доробку митця⁴. Тривалий час творчість Я. Яциневича була заборонена, що сприяло забуттю його музики і значно применшило його роль в музичному житті України кінця ХІХ — першої половини ХХ століття.

¹ Альбер Е. Д. Яциневич Яків Михайлович. Біографічні довідки [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 3.

² Каталог книжок і нот Всеукраїнської православної церковної ради (1927 р.) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 4. Спр. 213. Арк. 2.

³ Альбер Е. Д. Яциневич Яків Михайлович. Біографічні довідки [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 3–4.

⁴ Яциневич-Павловська І. І. Лист до Л. М. Павловської і Н. М. Павловської від 22–27 березня 1957 р. // ІР НБУВ. Ф. 45. Оп. 1. Спр. 953. Арк. 2; Яциневич І. І. Листи до Л. С. Кауфмана від 27.02.1961–08.09.1965 рр. // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 256. Арк. 1 зв., 12 зв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими науковими дослідженнями біографії Якова Яциневича є публікації *Тараса Філенка*¹ і дипломна робота *Оксани Семирозум*². Музикознавці частково реконструювали життєвий шлях композитора на основі матеріалів з архіву Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського (ІМФЕ), Інституту Рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) і Центрального державного історичного архіву України у м. Києві (ЦДІАК). Окремі нові відомості з Центрального державного архіву вищих органів влади (ЦДАВО) про композитора вміщено в додатках до дисертації *Ольги Засадної*³. Сучасні музикознавці — *Лідія Корній*⁴, *Ірина Щербанюк*⁵, *Андрій Бондаренко*⁶ та інші узагальнюють напрацювання Т. Філенка та О. Семирозум.

Постаттю Я. Яциневича цікавляться його земляки — білоцерківські історики *Костянтин Климчук*⁷ і *Євген Чернецький*, який опублікував статтю про родовід композитора⁸, а також монографію з історії Білої Церкви, до якої увійшли матеріали про Я. Яциневича⁹.

З нотних матеріалів композитора опубліковано небагато: у першій третині ХХ століття — кілька романсів і хорових піснеспівів¹⁰, решта творів зберігаються рукописними. Серед праць про окремі музичні композиції є лише публікація *Леоніда Кауфмана*¹¹, який розкриває історію створення обробки народної пісні «Сусідка»,

¹ Ідеться про такі праці Т. Філенка: Не здоланий зневірою // *Музика*. 1989. № 6. С. 26–28; З архіву композитора і диригента Я. М. Яциневича // *Український музичний архів*. Вип. 1. Київ : Центрмузінформ, 1995. С. 189–214; З яблуневоцвітної мелодії (До 50-ліття від дня смерті Якова Яциневича) // *Альманах Українського народного союзу*. Джерзі Сіті ; Нью-Йорк : Свобода, 1996. Вип. 86. С. 175–184.

² Семирозум О. Музично-історичні джерела до біографії та творчої діяльності Я. М. Яциневича. Каталог рукописних та друкованих матеріалів : дипломна робота / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2005. 235 с.

³ Засадна О. В. Українська церковно-музична творчість 20-х рр. ХХ століття: жанрові пріоритети та стилістичні особливості (на прикладі доробку композиторів Київської хорової школи) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2014. 216 с.

⁴ Праці Д. П. Корній: Історія української музики : у 3 ч. / відп. ред. Г. П. Півторак. Київ ; Харків ; Нью-Йорк : М. П. Коць, 1996–2001. Ч. 1 : Від найдавніших часів до середини ХVІІІ ст., 1996. 314 с.; Ч. 2 : Друга половина ХVІІІ ст., 1998. 388 с.; Ч. 3 : ХІХ ст., 2001. С. 307–312; Я. Яциневич. Повернення із забуття // Яциневич Я. М. Духовні твори / ред.-упоряд. М. Гобдич. Київ : Камерний хор «Київ», 2006. С. 6–9.

⁵ Щербанюк І. Прийдіть, поклонітесь // *Надвірнянський Деканат УГКЦ*. URL: <http://cerkva.if.ua/index.php?id=3357&action=art> (дата звернення: 28.10.2021).

⁶ Бондаренко А. І. 150 років Якову Яциневичу — фундатору української духовної музики // *Український інтерес*. URL: <https://uain.press/blogs/150-rokiv-yakovu-yatsynevychu-fundatoru-ukrayinskoj-duhovnoyi-muzyku-1107698> (дата звернення: 28.09.2021).

⁷ Климчук К. Дорога додому довжиною у вік // *Час Змін Інформ*. URL: <http://www.chaszmin.info/дорога-додому-довжиною-у-вік/> (дата звернення: 2.10.2021).

⁸ Чернецький Є. А. Родовід Якова Яциневича // *Визвольний шлях*. 2001. Кн. 7 (640). Київ ; Лондон, 2001. С. 69–85.

⁹ Чернецький Є. А. Історія Білої Церкви: події, постаті, життя. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2013. 448 с.

¹⁰ Опубліковані твори Я. Яциневича: Досвітні огні [Ноти] : романс для високого голосу на сл. Л. Українки. Харків : Держвидав України, 1929. 7 с.; Колискова пісня : для мішаного. хору без супроводу / сл. О. Маковея. Київ : Губсоюз, 1922. 3 с.; Літня ніч : для мішаного хору без супроводу / сл. О. Романової. Київ : Губсоюз, 1922. 3 с.

¹¹ Кауфман Л. С. Пісня знаходить автора. Київ : Тов-во «Знання» УРСР, 1966. С. 39–46.

аналізує її. У 2019 році опубліковано клавир ораторії «Скорбна Мати»¹ зі вступною статтею *Валентини Кузик*².

Виданню духовних творів Я. Яциневича сприяли сучасні митці, зокрема *Микола Гобдич* опублікував «Літургію святого Іоанна Златоустого», «Вінчання», «Херувимську пісню» та «Богородице Діво»³, колядки і щедрівки в обробці Я. Яциневича⁴. Духовна музика композитора дедалі частіше входить в церковний репертуар, звучить у концертних програмах⁵. Завдяки публікації духовних творів Я. Яциневича останнім часом активізувалося їх дослідження (статті *Мстислава Юрченка*⁶ та *Миколи Гобдича*⁷). Короткі відомості про духовну музику Я. Яциневича вміщено в монографії *Ганни Карась*⁸ і в статті *Олени Харченко*⁹.

Реконструювання життєтворчості малодосліджених митців — копіткий процес, що потребує колосальної праці. Великою нагородою для дослідника стає віднайдення і зібрання такої кількості фактів, які дають змогу здійснити періодизацію життєтворчості митця. На жаль, у працях Т. Філенка, Л. Корній, інших дослідників, які зверталися до творчості Я. Яциневича, не запропоновано вирішення цієї проблеми. Виняток становить праця О. Семирозум: авторка здійснила періодизацію життя і творчості композитора, спираючись переважно на її жанровий зміст¹⁰. Проте вона не врахувала кількох чинників, необхідних для утворення загальної періодизації. Тому потрібно дослідити факти і події з життя Я. Яциневича, що залишилися поза увагою

¹ Яциневич Я. М. *Скорбна Мати* [Ноти]. Ораторія на 4 частини для хору, двох солістів-сопрано, оркестру (клавир). Поезія П. Г. Тичини. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2019. 59 с.

² Кузик В. В. *Скорбний шлях музики. До 150-річчя Якова Яциневича* // Там само. С. 5–10.

³ Яциневич Я. М. *Духовні твори* / ред.-упоряд. М. Гобдич. Київ : Камерний хор «Київ», 2006. 59 с.

⁴ *Різдвяний збірник: колядки та щедрівки* / ред.-упоряд. В. Завітневич. Нью-Йорк : Науково-богословський ін-т УПЦ в США, 1967. Т. 1. С. 322–352.

⁵ «Літургія святого Іоанна Златоустого» ще з 2006 р. увійшла до репертуару хору «Київ». Кожен концерт із творів духовної музики колектив завершує виконанням «Многоліття» із цього циклу. У квітні 2017 р. «Літургія» повністю прозвучала під час ІХ Міжнародної Пасхальної асамблеї–2017 «Духовність єднає Україну» у виконанні студентського хору «United» під орудою В. Лисенка. На закритті II Всеукраїнського Великоднього фестивалю «Катедральні дзвони» (Івано-Франківськ), що відбувся 2–5 травня 2019 р., «Літургія» звучала у грандіозному виконанні чотирьох колективів одночасно (Муніципальний академічний камерний хор «Київ», Академічна хорова капелла «Орея», Муніципальний камерний хор «Галицькі передзвони», Народний камерний хор «Воскресіння») під керівництвом священика Архікатедрального собору святого Воскресіння о. Івана Жука. Окремі духовні піснеспіви Я. Яциневича звучали 19 травня 2019 р. в концерті хору Національної опери України «Тебе, Бога, хвалимо», що відбувся у Кирилівській церкві Національного заповідника «Софія Київська» («Святий Боже» з «Літургії» під керівництвом В. Савенко, великодній кант «Христос Воскрес» і тропар «Христос Воскрес» під керівництвом О. Тарасенка).

⁶ Юрченко М. С. *Яків Яциневич* // *Духовна музика українських композиторів 20-х років ХХ ст.* / ред. М. Юрченко. Київ, 2004. С. 101.

⁷ Гобдич М. М. *Від упорядника* // Яциневич Я. *Духовні твори* / ред.-упоряд. М. М. Гобдич. Київ : Камерний хор «Київ», 2006. С. 4–5.

⁸ Карась Г. В. *Музична культура української діаспори в світовому часопросторі ХХ століття* : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. С. 65, 209, 296, 301, 307, 832.

⁹ Харченко О. І. *Київські концерти духовної музики кінця ХІХ–початку ХХ ст. і їх виконавці* (за матеріалами київської преси 1900–1917 рр.) // *Мистецтвознавчі записки*. Київ : Міленіум, 2013. Вип. 24. С. 120–127.

¹⁰ Семирозум О. *Музично-історичні джерела до біографії та творчої діяльності Я. М. Яциневича*. Каталог рукописних та друкованих матеріалів : дипломна робота. Київ, 2005. 235 с.

учених, музичну спадщину, узагальнити напрацювання музикознавців і власні спостереження, що й зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження.

Протягом останніх років опрацьовано майже 500 справ в архівах Києва¹. Віднайдено і реконструйовано значну кількість документів, доповнено й уточнено спірні факти життя композитора, здійснено аналітичні висновки щодо музичної спадщини в різних жанрах його творчості, опубліковано кілька статей, присвячених життєтворчості Я. Яциневича. Усе це дає матеріал для узагальнення і здійснення періодизації життєтворчості композитора.

Мета статті — здійснити періодизацію життєтворчості Я. Яциневича на основі не відомих раніше матеріалів, реконструювати події життя митця з урахуванням соціокультурних та історичних обставин, географічного місця проживання, жанрової еволюції творчості, біологічних і психологічних чинників.

Виклад основного матеріалу. До сьогодні в науці не сформовано єдиної схеми періодизації життєтворчості митця. Як зазначає Наталія Савицька, усі запропоновані варіанти збігаються у визначенні головних періодів: «дитинство — юність — зрілість — середній вік — старість»². Проте для її утворення необхідно зважати не лише на вікові характеристики. Дослідниця вважає, що періодизація «повинна гнучко відобразити усі згини творчого шляху, усі стилістичні зрушення, корегуючи їх зовнішніми подіями біографії композитора та, обов'язково, уявою про вік, ступінь зрілості»³.

Серед зовнішніх чинників необхідно виокремити місце і середовище проживання композитора, що утворює *соціокультурний фактор*. Оточення, з яким спілкується митець, безпосередньо впливає на його творчі здобутки, а зміна місця проживання відбивається на результатах його діяльності (зокрема в музичних творах). Щоб виявити вплив соціокультурного чинника, важливо спочатку здійснити *географічну* періодизацію життя Я. Яциневича. Адже з огляду на обставини, композитор змушений був неодноразово змінювати місце проживання і роботи. Життєвий шлях митця можна розподілити на такі періоди:

- дитинство і юність у Білій Церкві (1869–1885);
- перший київський період (1885–1920);
- життя в селах Київщини — Гуляники, Острійки, Щучинка (1921–1923);
- другий київський період (1923–1925);
- одеський період (1925–1930);
- запорізький період (1930–1939);
- життя в Адигейській автономній області (1939–1945).

¹ Центральний державний архів вищих органів влади (ЦДАВО), Центральний державний історичний архів (ЦДІАК), Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва (ЦДАМЛМ), Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО), Державний архів міста Києва (ДАК), Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ), Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ), Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського (ІМФЕ).

² Швець-Савицька Н. В. Деякі проблеми пізнього композиторського стилю // Наукові збірки Львівської державної музичної академії імені М. В. Лисенка. 2001. Вип. 4 : Питання стилю і форми в музиці. Львів : Каменяр, 2001. С. 7.

³ Савицька Н. В. Діахронний аспект життєдіяльності композитора. Проблема періодизації // Київське музикознавство. 2006. Київ, 2006. Вип. 20 : Культурологія та мистецтвознавство. С. 194.

Географічна періодизація життя Я. Яциневича і як результат — соціокультурний чинник тісно пов'язані з історико-політичними подіями. Адже саме заборона духовної і релігійної діяльності, намагання виявити «церковщину» у творах митця¹, а згодом і заслання, які відбувалися в Україні, змусили Я. Яциневича шукати іншого прихистку². Численні нотні матеріали, віднайдені в архівах, підтверджують тезу про часті заборони виконувати його твори, про що свідчить штамп Вищого Музичного Комітету при Відділі Мистецтв УСРР майже на кожному рукописі (ілюстрація 3). Історико-політичні події вплинули на відмову композитора після 1925 р. писати твори певних жанрів, зокрема духовну музику, а також сприяли утворенню кризових періодів у творчості.

Ілюстрація 3. Штамп про заборону твору Я. Яциневича до виконання (уринок з нотного матеріалу твору для голосу з фортепіано «Байда», заборона від 18.07.1930 р.).
НБУВ. Ф. 1. Спр. 41579. Арк. 1зв.

Здійснюючи періодизацію, необхідно враховувати і внутрішні фактори, насамперед специфіку хроносу життєтворчості³ композитора. Іншими словами, потрібно зважати

¹ Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «До закордонних робітників» (слова Супруненка) від 11 січня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41640. 1 арк.

² Альбер Е. Д. Яциневич Яків Михайлович. Біографічні довідки [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 4.

³ Термін «життєтворчість» ввела в музикознавчий обіг О. Соломонова у статті: «И когда смеётся лицо — вместе с ним не веселится ум...» (О генотипе юродства в життєтворчестве Д. Шостаковича) // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 42 : Історія музики: нові факти та інтерпретації. Київ : Муз. Україна, 2004. С. 171–186. Повне визначення надано в докторській дисертації дослідниці: Смаховой мир русской музыкальной классики : дис. ... докт. искусствоведения : 17.00.03 Музыкальное искусство / Нац. муз. акад. Украины им. П. И. Чайковского. Киев, 2007. 436 с. За О. Соломоною, життєтворчість — це «...життя і творчість митця як взаємозумовлена єдність. Розуміння творця як “частини суверенного цілого — того часу і того середовища, до якого він належить”» (с. 17). За Н. Савицькою, життєтворчість — «...принципова неподільність вітальних і креативних вимірів буття, їх взаємовплив і взаємозалежність, свідомо спрямованість енергопотенціалу особистості на творчість як осереддя етичних цінностей і устремлінь. Концепція життєтворчості трактує віхи становлення особистості як процес реалізації духовно-практичного потенціалу на тлі вікової динаміки» (Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості: досвід концептуалізації проблеми // Ставропігійські філософські студії. / Ун-т «Львівський Ставропігійон». Львів, 2011. Вип. 5. С. 51).

на особистісне *психологічне зростання*, яке має кілька фаз, взаємопов'язаних між собою. Для аналізу психологічних особливостей Я. Яциневича та їх впливу на композиторську творчість звернемося до праці Н. Савицької «Хронос композиторської життєтворчості»¹.

Зважаючи на збережені композиції Я. Яциневича, доходимо висновку, що писати музичні твори митець почав досить пізно як для віку композитора. Перші твори датовані 1900 роком, коли автору виповнився 31 рік (музика для фортепіано). Зважаючи на наявні нотні матеріали і відсутність згадок про більш ранні композиторські спроби, зарахуємо творчість Я. Яциневича до третього типу біографічного сценарію за другою типологічною моделлю Н. Савицької «*відносно пізній дебют — стрімке професійне становлення — збереження високого потенціалу до пізнього віку*»². Водночас у біографії митця є ознаки й четвертої моделі, яка зосереджена на психологічному наповненні еволюційного процесу — модель «згасаючого типу», що має активну і пасивну фази³. Усі найвагоміші і найвідоміші твори Я. Яциневич написав протягом 1915–1930 років, в активний київсько-одеський період життя. Решта композицій, створених згодом, не є такими цінними і знаковими, тому цю фазу варто вважати «пасивною».

Можна припустити, що найбільш ранні композиції митця були втрачені внаслідок постійних змін місця проживання, або він знищив їх. Адже збережені твори, які хоч і мають ознаки, характерні для композицій раннього періоду («*загострена чутливість, вразливість, нестійкість емоційно-вольової сфери; традиційність музичної мови, продукування власного музичного тексту в межах усталених жанрових моделей; позірна потреба самоутвердження; відносна несамостійність художніх рішень як наслідок сильних сфер впливу*»⁴), усе ж досить самостійні щодо композиторського вирішення. Проте, оскільки інші твори не збереглися, зарахуємо їх до раннього періоду творчості, який тривав до 1905 року, коли Я. Яциневич був за віком уже зрілим майстром.

Протягом наступних десяти років (1905–1915) Я. Яциневич працював як диригент та виконував немусичну роботу в державних установах. Свідченнями є документи із ЦДАМЛМ (завірена копія довідки, виданої Я. Яциневичу 8 вересня 1926 р., про його роботу в Управлінні Водних Шляхів⁵). Згідно з матеріалами, композитор працював на посаді діловода, згодом столоначальника⁶ водних шляхів в Управлінні Внутрішніх Водяних Шляхів Дніпровського Басейну у Києві (ілюстрація 4).

У цей період не було написано якісних музичних творів. Тому є підстави говорити про нормативну *кризу середнього віку* у творчості Я. Яциневича у віці 35–45 років, що цілком закономірно, за визначенням Н. Савицької⁷. Криза позитивно вплинула на подальший розвиток композиторської творчості митця, адже в цей час Я. Яциневич, очевидно, переоцінив свою творчість, сформував нові погляди і нові композиторські задуми. Можемо дійти висновку, що, за результативністю, митець

¹ Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. 320 с.

² Там само. С. 217.

³ Там само. С. 219–220.

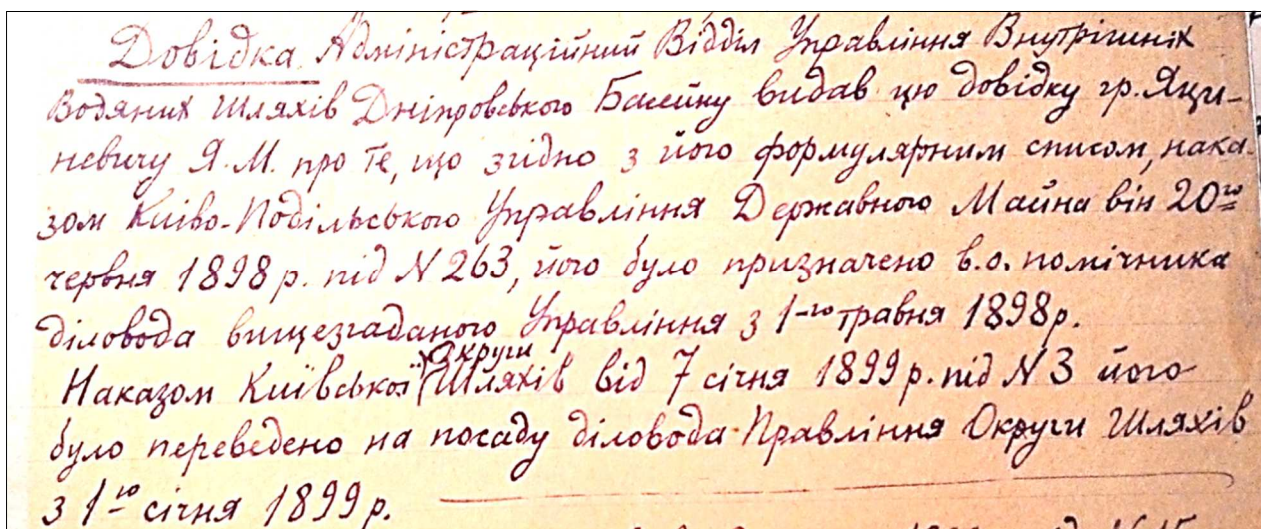
⁴ Там само. С. 94.

⁵ Кауфман Л. С. Підготовчі матеріали про різних осіб: біографічні довідки, виписки з книг, статті різних авторів та ін. [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 274. Арк. 27–27 зв.

⁶ Столоначальник — посадова особа, яка очолювала так званий стіл — нижчу структурну частину центральних і місцевих державних установ. Чиновник VII класу.

⁷ Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. С. 174.

пережив конструктивну кризу, яка народжує «новий рівень цілісності особистості, підвищує вітальність, надихає до творчих спалахів надзвичайної сили»¹.

Ілюстрація 4. Фрагмент завіреної копії довідки, виданої Я. Яциневичу 8 вересня 1926 року про його роботу в Управлінні Водних Шляхів (15.05.1942).
ЦДАМЛМ. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 274. Арк. 27.

Зважаючи на пізній дебют композитора, зрілий період, фаза «акме» (розквіту) настала не на межі 30-річчя митця, як це зазвичай відбувається², а досить пізно, протягом 1915–1930-х років, коли композитору було вже 45–60 років. Проте цей період став не лише зрілим етапом, а й піком композиторської діяльності митця, його кульмінацією. Н. Савицька зазначає: «Для певної групи творчих особистостей першою професійною вершиною є початок зрілого віку — 20 років, для інших — період старості. Відтак кульмінаційний момент логічно пов'язується із зрілістю особистісною, світоглядною, соціальною»³.

Протягом зазначених років Я. Яциневич поєднав композиторську, диригентську⁴, педагогічну⁵, священницьку⁶, фольклористичну роботу, досягаючи в кожній надзвичайно плідних результатів. Інтенсивність роботи митця в цей період вражає. Пояснення цього знаходимо у Н. Савицької, яка вводить поняття «юність старості» — «активність перебування у професії, що підвищує біологічну опорність організму, виступає потужним компенсаторним механізмом, створює ефект сублімації» —

¹ Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. С. 198.

² Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2010. С. 14.

³ Швець-Савицька Н. В. Деякі проблеми пізнього композиторського стилю // Наукові збірки Львівської державної музичної академії імені М. В. Лисенка. Львів : Каменяр, 2001. Вип. 4 : Питання стилю і форми в музиці. С. 7–8.

⁴ Листування із Софіївською церковною радою про призначення священників і дяків у парафії, про дозвіл вести релігійну службу на українській мові (1919–1920) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 3. Спр. 34. Арк. 61–62.

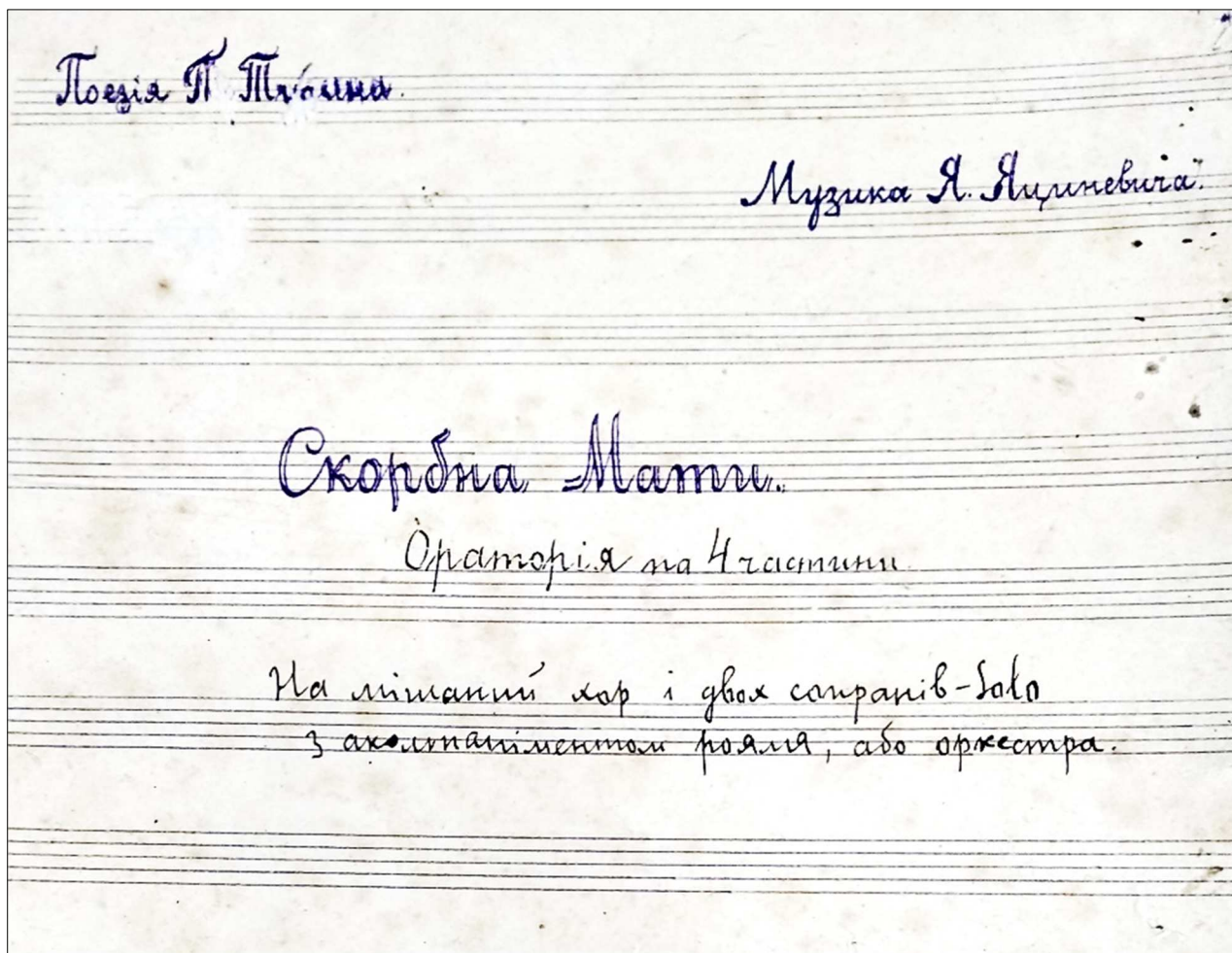
⁵ Анкета Якова Яциневича про вступ у дійсні члени Одеської філії Музичного товариства імені М. Леонтовича від 20 вересня 1925 р. // ІР НБУВ. Ф. 50. Оп. 1. Спр. 159. Арк. 1.

⁶ Реєстр священників, дияконів і дяків (1921–1924 рр.) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 3. Спр. 114. Арк. 80.

тобто «переключення енергії від особистісно-психологічних проблем на творчість»¹. Цей термін цілком обґрунтовує явище зміщення періоду зрілості у Я. Яциневича.

Зрілий період поєднує два географічні етапи — другий київський та одеський. Найбільш значні й цінні твори написані саме в цей час: духовна музика, ораторія, опера-феєрія, симфонія, кіномузика (ілюстрація 5). Для діяльності фази «акме» Я. Яциневича характерні всі ознаки, зазначені у працях Н. Савицької: «відповідальне ставлення до власної буттєвої місії; зважене усвідомлення реалій оточуючого світу та проблем обраного фаху; незалежність мистецької позиції, яка перетворюється у декларацію власного кредо; розвинутість аналітичної та рефлексивної сфер свідомості; реалістична оцінка власних професійних звершень, критичності та самокритичності; концентрація духовних сил у їх вищому зосередженні»².

Ілюстрація 5. Перша сторінка рукопису ораторії «Скорбна Мати» Я. Яциневича на слова П. Тичини, зрілий період творчості (липень 1926 р., Одеса).

ІМФЕ. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 1.

¹ Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2010. С. 16.

² Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. С. 99.

Зважаючи на подальші важкі життєві обставини (постійна заборона творів до виконання і публікації¹, складні соціально-побутові умови, масові заслання митців), у житті Я. Яциневича розпочинається друга тривала криза (1930–1940), що збігається з порогом старості композитора (60–70 років²). На відміну від попередньої, ця криза була непередбаченою — «викликана випадковим збігом обставин»³ і призвела до «паузи мовчання» (Н. Савицька) і перерваної еволюції творчості композитора⁴. Її спричинили матеріальна скрута, суспільне невизнання, фізичні хвороби в роки штучного голоду.

Ситуацію ускладнила різка критика музичних творів Я. Яциневича, яку здійснювали інші митці, зокрема П. Козицький. В ІР НБУВ збережено його чотири короткі, але досить принизливі, навіть нищівні рецензії на окремі твори Я. Яциневича (хорові композиції «Нове життя», «До закордонних робітників» та кіномузику для інструментальних ансамблів «Український танок», «Елегійний момент»)⁵. Відгуки датовані 11 січня, 13 березня, 29 березня 1933 року. П. Козицький звинувачує колегу в низькому технічному рівні творів, примітивній гармонії та інструментовці, використовує безпідставні фрази та порівняння: «До того ж треба визнати за невдачу і основну мелодію танку, од якого скоріш тхне танком з <...> малоросійського театру (ця малоросійщина підсилюється і викладом танку)»⁶, «Музика низького технічного рівня, з потугами на виразність, банальна запозичена своєю мовою»⁷, а також вбачає вияв церковної стилістики там, де її немає: «Назва “До закордонних робітників” — звичайно виправити чи змінити ідеологічного спрямування тексту не може. Цього досить, щоби визнати, що твору Яциневича виконувати не варто, тим більше, що музика — типового шкільно-гармонічного, з нальотом церковщини, стилю, еклектична, добре пасуючи до тексту, тим самим художньої вартості не має»⁸ (ілюстрація 6). Я. Яциневич працює в Запоріжжі⁹ будівельником, інженером, щоб вижити, і практично відмовляється від створення композицій, у цей період він написав їх одиниці.

Пізній період творчості Я. Яциневича виокремити досить важко, адже творів 1940-х років збереглося зовсім мало. Зважаючи на те, що останні композиції митець писав у злиденних умовах під час Другої світової війни в Адигейській автономній області¹⁰, не дивно, що всі вони незавершені. За типологією пізніх періодів компози-

¹ Яциневич І. І. Листи до Л. С. Кауфмана від 27.02.1961–08.09.1965 рр. // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 256. Арк. 1 зв.

² Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. С. 174.

³ Там само. С. 198.

⁴ Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 Музичне мистецтво. Київ, 2010. С. 18.

⁵ Уперше зазначені рецензії віднайшла О. Семирозум, проте дослідниця не наводила повного тексту документів.

⁶ Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «Український танок» від 15 лютого 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41638. 1 арк.

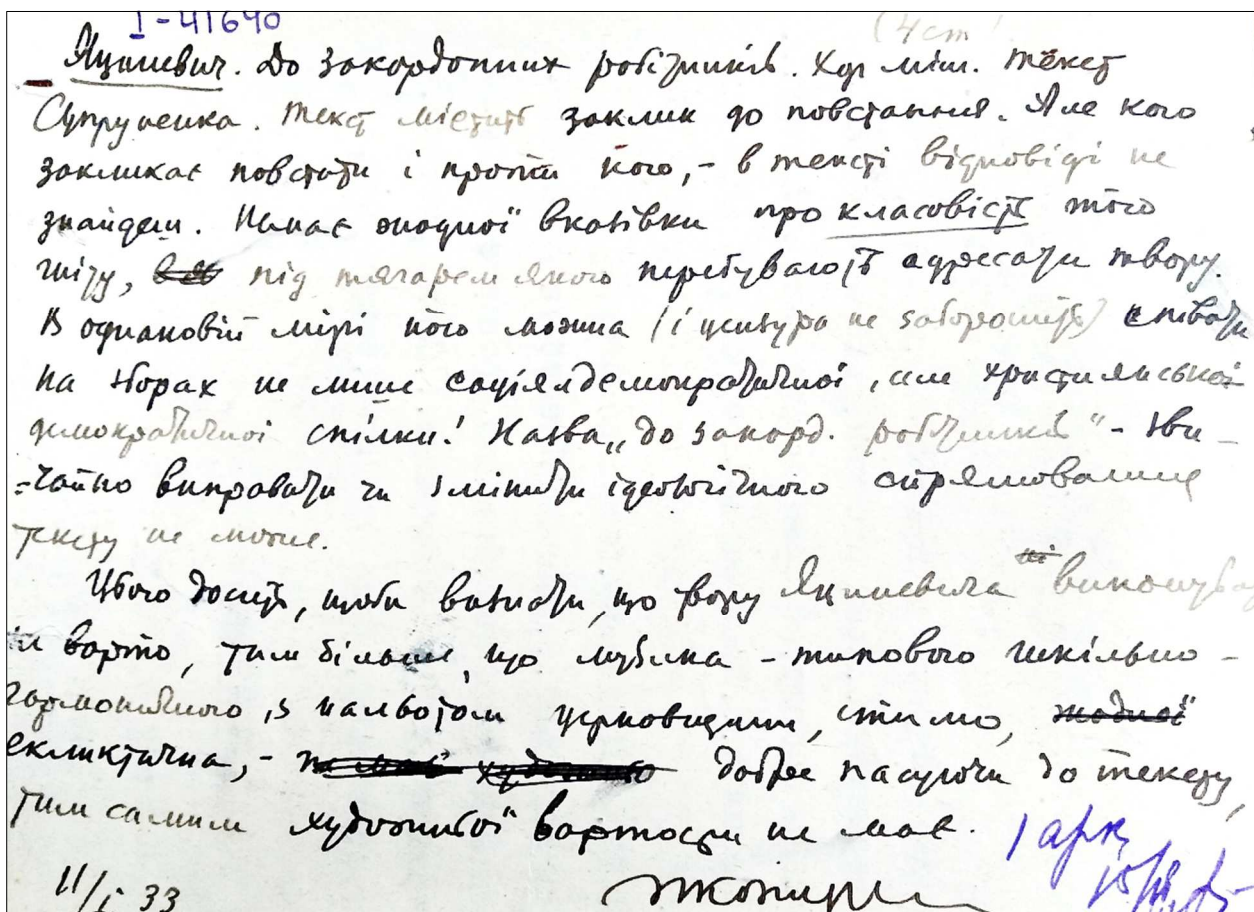
⁷ Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «Нове життя» (на слова Яреська) від 29 березня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41626. 1 арк.

⁸ Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «До закордонних робітників» (слова Супруненка) від 11 січня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41640. 1 арк.

⁹ Яциневич І. І. Листи до Л. С. Кауфмана від 27.02.1961–08.09.1965 рр. // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 256. Арк. 1.

¹⁰ Кауфман Л. С. Підготовчі матеріали про різних осіб: біографічні довідки, виписки з книг, статті різних авторів та ін. [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 274. Арк. 32.

торської творчості Н. Савицької, завершальний етап життєтворчості Я. Яциневича можна вважати частково редукованим, тобто «таким, що не відбувся»¹. Причиною став післякризовий стан, якого не вдалося перебороти, та «пауза мовчання» як результат реакції на панівну ідеологічну систему.

Ілюстрація 6. Рецензія Козицького П. О. на хоревий твір Я. Яциневича «До закордонних робітників» (слова Супруненка), 11.01.1933. НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41640. Арк. 1.

Однак цей етап усе ж таки становить пізній період, про це свідчить звуження жанрової системи творчості, звернення Я. Яциневича до оперети (ілюстрація 7) і хорової творчості — тобто жанрів, які вже «відстоялися, пройшли випробування часом; рефлексивний погляд переважно концентрується на власному минулому»². Композитор детально працює над важливими засобами виразності, що цілком закономірно, адже концептуальний рівень ускладнюється, «внаслідок набутого досвіду і зростання майстерності підвищується відповідальність і вимогливість композитора до себе і своїх творів»³.

¹ Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. С. 280.

² Там само. С. 111.

³ Швець-Савицька Н. В. Деякі проблеми пізнього композиторського стилю // Наукові збірники Львівської державної музичної академії імені М. В. Лисенка. Львів : Каменяр, 2001. Вип. 4 : Питання стилю і форми в музиці. С. 19.

Ілюстрація 7. Перша сторінка рукопису оперети «Айшет» (пізній період творчості, 1940-і роки, Адигея, аул Кошехабль). ІМФЕ. Ф. 19. Спр. 23. Арк. 1.

Психологічні зміни впливають на особливості музичного мислення митця, що виявилось в комплексі характерних засобів виразності, а також на *жанрову систему творчості*, яка з плином життя композитора зазвичай урізноманітнюється. О. Семирозум, використовуючи жанровий підхід, виділила чотири періоди творчості Я. Яциневича:

- дитячі та юнацькі роки (1869 — останнє десятиліття XIX століття);
- ранній період (останнє десятиліття XIX — перше десятиліття XX століття);
- період творчої зрілості (1919–1935 рр.);
- останній період (1935–1945 рр.)¹.

Водночас дослідниця не врахувала психологічного чинника, тому така періодизація не є вичерпною. Оскільки О. Семирозум не обґрунтовує періодизації і подає інформацію дещо хаотично, узагальнимо жанрову систему творчості Я. Яциневича. У *ранній період* композитор створює тільки інструментальні п'єси для фортепіано. Серед збережених творів цього періоду (1900–1904) — три вальси і дві польки. Після кризи середнього віку творчий потенціал Я. Яциневича виявився надзвичайно яскраво, його композиторська активність максимально зросла.

Зрілий період став кульмінацією. Композиторська мова творів ускладнюється, а жанрова система збагачується. Ідеться про твори, написані в Києві, у селах Київщини, а також в Одесі:

- близько п'ятдесяти хорових обробок народних пісень для хорів різних складів (мішаного чотириголосного, чоловічого хору, соло тенора і баса та мішаного хору, октету) як *a cappella*, так і в супроводі фортепіано (1920–1924);

¹ Семирозум О. Музично-історичні джерела до біографії та творчої діяльності Я. М. Яциневича. Каталог рукописних та друкованих матеріалів : дипломна робота. Київ, 2005. С. 323.

— авторські твори для хору *a cappella* і в супроводі фортепіано, а також піснеспіви для хору й соліста з фортепіано на вірші українських поетів-сучасників Я. Яциневича (Івана Франка, Олександра Олеся, Павла Тичини, Лесі Українки, Бориса Грінченка, Володимира Самійленка, Григорія Чупринки, Осипа Маковея, Одарки Романової, Василя Атаманюка та інших), а також Тараса Шевченка (1919–1923; 1925–1930);

— духовні твори — від обробок кантів, колядок і щедрівок до «Літургії святого Іоанна Златоустого», «Вінчання», «Всеношної» та окремих богослужбових творів на канонічні тексти (1915–1920);

— камерно-вокальні композиції (близько 20) — солоспіви і вокальні ансамблі (1925–1929);

— сольні фортепіанні п'єси (три польки, три марші, три вальси, програмні твори — «Елегія», «Спомин», фортепіанна обробка народної пісні «Ой стрічечку до стрічечки») та інструментальні ансамблі для квартету бандуристів, для скрипки й фортепіано (1921–1922);

— масштабні твори: ораторія «Скорбна Мати» для мішаного хору і двох сопрано в супроводі симфонічного оркестру на слова Павла Тичини (липень 1926), опера-феєрія «Весняна казка» на лібрето Олександра Олеся (1927), симфонія «1905 рік» (1927–1930), музика до кіно-думи «Тобі дарую» за сценарієм Василя Радиша (1929).

У *другий кризовий період*, етап «мовчання» Я. Яциневич створив лише окремі зразки творів у жанрах хорової обробки, вокального ансамблю, авторського хорового твору й кіномузики. Переважно це твори ідеологічного спрямування: для хору — «Колгоспівська-комсомольська» (1930), «Кооперативний гімн» (1930), вокальний ансамбль «Пісня доярок-комсомолок» (1935).

До творів *пізнього періоду* належать хорові композиції на слова російських поетів (О. Пушкіна, М. Некрасова), а також оперета «Айшет» (1940-ві роки).

Враховуючи історико-політичний контекст, соціокультурне середовище і місце проживання, етапи внутрішнього психологічного розвитку і кризові періоди життя, особливості музичного мислення і жанрову систему, можемо здійснити універсальну періодизацію життєтворчості Я. Яциневича.

1. Ранній період, до 1905 р. (формування основи композиторської творчості, відносно нескладна музична мова, вузьке коло жанрів).

1.1. Перший етап, до 1900 року (до 30 років):

- дитячі та юнацькі роки в Білій Церкві;
- період навчання в Києві;
- формування Я. Яциневича як диригента і композитора;
- вплив мистецького оточення Києва;
- музичні твори не збереглися.

1.2. Другий етап, 1900–1904 роки (31–35 років):

- звернення виключно до фортепіанної музики;
- активна музична праця в Києві.

2. Криза середнього віку у композиторській творчості, 1905–1915 роки (35–45 років):

- відсутність якісних музичних творів;
- переважно диригентська діяльність і немусична робота в державних установах.

3. Зрілий період, 1915–1930 роки. (ускладнення музичної мови, урізноманітнення жанрової системи, звернення до камерних і масштабних форм, пік композиторської творчості, робота в Києві й Одесі).

3.1. Перший етап, 1915–1925 роки (45–55 років):

- активна діяльність у мистецькому і церковному житті Києва;
- збір фольклорного матеріалу у ближніх селах Київщини;
- переважання хорової музики (духовна музика в жанрах уставної і паралітургічної творчості, обробки народних пісень для хорів різного складу, авторські твори для хору на тексти поетів);
- розширення репертуару фортепіанних творів та інструментальних ансамблів.

3.2. Другий етап, 1925–1930 роки (55–60 років):

- участь у мистецькому житті Одеси;
- поява камерно-вокальних композицій — солоспівів і вокальних ансамблів у супроводі фортепіано, творів для соліста з хором, хорових піснеспівів на вірші українських митців;
- активізація нових жанрів творчості: ораторії для мішаного хору і двох сопрано-*solo* в супроводі великого симфонічного оркестру або рояля на слова Павла Тичини; опери на лібрето Олександра Олеся; симфонії; кіномузики до сценарію Василя Радіша.

4. Вимушена криза, пауза «мовчання», перервана еволюція, 1930–1940 роки (60–70 років):

- невизнання творчості, складні соціально-побутові умови, переїзд до Запоріжжя, відмова від композиторської діяльності;
- абсолютна віддача немусичній роботі задля заробітку;
- створення окремих зразків музичних композицій у жанрах вокального ансамблю, обробок народних пісень, авторських хорових творів і кіномузики.

5. Редукований пізній період, 1940–1945 роки (70–75 років):

- післякризовий стан, якого не вдалося перебороти, і «пауза мовчання» як результат реакції на ідеологічну систему;
- заслання композитора в Адигейську автономну область;
- «криза старості»;
- зменшення творчої активності;
- наявність незначної кількості музичних творів переважно в крупних жанрах (незавершена оперета).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Запропонована періодизація, здійснена з урахуванням біологічного, хронологічного, соціального, психологічного і творчого віку Якова Яциневича, а також соціокультурних та історико-політичних обставин, географічного місця проживання митця, жанрової різноманітності його музики, відображає цілісну картину життя і творчості композитора. У зв'язку з можливим відкриттям нової інформації про життєтворчість Я. Яциневича та аналітичними висновками щодо всіх музичних жанрів, у яких працював митець, у процесі подальших досліджень періодизація може зазнати коригувань, розширення й деталізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А. І. 150 років Якову Яциневичу — фундатору української духовної музики // Український інтерес. URL: <https://uain.press/blogs/150-rokiv-yakovu-yatsynevychu-fundatoru-ukrayinskoji-duhovnoyi-muzyku-1107698> (дата звернення: 28.09.2021).
2. Гобдич М. М. Від упорядника // Яциневич Я. Духовні твори / ред.-упоряд. М. Гобдич. Київ : Камерний хор «Київ», 2006. С. 4–5.

3. Гусарчук Т. В. Риси до психологічного портрету вченого // Музична україністика: сучасний вимір / Ін-т мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Вип. 6. Київ, 2011. С. 94–101.

4. Гусарчук Т. В. Феномен творчої індивідуальності композитора в інтонаційній драматургії духовних творів (на матеріалі українського музичного мистецтва) : дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 Музичне мистецтво / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2018. 533 с.

5. Засадна О. В. Українська церковно-музична творчість 20-х рр. ХХ століття: жанрові пріоритети та стилістичні особливості (на прикладі доробку композиторів Київської хорової школи) : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 Теорія та історія культури / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2014. 216 с.

6. Карась Г. В. Музична культура української діаспори в світовому часопросторі ХХ століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.

7. Кауфман Л. С. Пісня знаходить автора. Київ : Тов. «Знання» УРСР, 1966. 48 с.

8. Климчук К. Дорога додому довжиною у вік // Час Змін Інформ. URL: <http://www.chaszmin.info/дорога-додому-довжиною-у-вік/> (дата звернення: 2.10.2021).

9. Корній Л. П. Історія української музики : у 3 ч. / відп. ред. Г. П. Півторак. Київ ; Харків ; Нью-Йорк : М. П. Коць, 1996–2001. Ч. 1 : Від найдавніших часів до середини ХVІІІ ст. 1996. 314 с.; Ч. 2 : Друга половина ХVІІІ ст., 1998. 388 с.; Ч. 3 : ХІХ ст., 2001. 480 с.

10. Корній Л. П. Я. Яциневич. Повернення із забуття // Яциневич Я. М. Духовні твори / ред.-упоряд. М. Гобдич. Київ : Камерний хор «Київ», 2006. С. 6–9.

11. Кузик В. В. Скорбний шлях музики. До 150-річчя Якова Яциневича // Яциневич Я. М. Скорбна Мати [Ноти]. Ораторія на чотири частини для хору, двох солістів-сопрано, оркестру (клавір). поезія П. Г. Тичини / Ін-т мистецтвознавства фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Київ, 2019. С. 5–10.

12. Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості : автореф. дис. ... доктора мистецтвознавства : 17.00.03 Музичне мистецтво / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2010. 36 с.

13. Савицька Н. В. Вікові аспекти композиторської життєтворчості: досвід концептуалізації проблеми // Ставропігійські філософські студії / Ун-т «Львівський Ставропігійон». Львів, 2011. Вип. 5. С. 45–56.

14. Савицька Н. В. Діахронний аспект життєдіяльності композитора. Проблема періодизації // Київське музикознавство. Київ, 2006. Вип. 20 : Культурологія та мистецтвознавство. С. 188–197.

15. Савицька Н. В. Хронос композиторської життєтворчості. Львів : Сполом, 2008. 320 с.

16. Семирозум О. Музично-історичні джерела до біографії та творчої діяльності Я. М. Яциневича. Каталог рукописних та друкованих матеріалів : дипломна робота / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2005. 235 с.

17. Соломонова О. Б. «И когда смеется лицо — вместе с ним не веселится ум...» (О генотипе юродства в житнетворчестве Д. Шостаковича) // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 42 : Історія музики: нові факти та інтерпретації. Київ : Муз. Україна, 2004. С. 171–186.

18. Соломонова О. Б. Смеховой мир русской музыкальной классики : дис. ... доктора искусствоведения : 17.00.03 Музыкальное искусство / Нац. муз. акад. Украины им. П. И. Чайковского. Киев, 2007. 436 с.

19. Філенко Т. З архіву композитора і диригента Я. М. Яциневича // Український музичний архів. Вип. 1. Київ : Центрмузінформ, 1995. С. 189–214.

20. Філенко Т. З яблуневоцвітної мелодії (До 50-ліття від дня смерті Якова Яциневича) // Альманах Українського народного союзу. Джерзі Сіті ; Нью-Йорк : Свобода, 1996. Вип. 86. С. 175–184.
21. Філенко Т. Не здоланий зневірою // Музика. 1989. № 6. С. 26–28.
22. Харченко О. І. Київські концерти духовної музики кінця XIX — початку XX століть і їх виконавці (за матеріалами київської преси 1900–1917 рр.) // Мистецтвознавчі записки. Київ : Міленіум, 2013. Вип. 24. С. 120–127.
23. Чамахуд Д. В. Жанрова палітра музичної спадщини українського композитора Якова Яциневича // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects : International scientific conference, October, 1–2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. Р. 59–63.
24. Чернецький Є. А. Історія Білої Церкви: події, постаті, життя. Біла Церква : Олександр Пшонківський, 2013. 448 с.
25. Чернецький Є. А. Родовід Якова Яциневича // Визвольний шлях. 2001. Кн. 7 (640). Київ ; Лондон, 2001. С. 69–85.
26. Швець-Савицька Н. В. Деякі проблеми пізнього композиторського стилю // Наукові збірки Львівської державної музичної академії імені М. В. Лисенка. 2001. Вип. 4 : Питання стилю і форми в музиці. Львів : Каменярь, 2001. С. 5–22.
27. Щербанюк І. Прийдіть, поклонітесь // Надвірнянський Деканат УГКЦ. URL: <http://cerkva.if.ua/index.php?id=3357&action=art> (дата звернення: 28.10.2021).

ДЖЕРЕЛА

1. Альбер Е. Д. Яциневич Яків Михайлович. Біографічні довідки [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 31. 6 арк.
2. Анкета Якова Яциневича про вступ у дійсні члени Одеської філії Музичного товариства імені М. Леонтовича від 20 вересня 1925 р. // ІР НБУВ. Ф. 50. Оп. 1. Спр. 159. 1 арк.
3. Каталог книжок і нот Всеукраїнської православної церковної ради (1927 р.) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 4. Спр. 213. 2 арк.
4. Кауфман Л. С. Підготовчі матеріали про різних осіб: біографічні довідки, виписки з книг, статті різних авторів та ін. [без дати] // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 274. 119 арк.
5. Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «До закордонних робітників» (слова Супруненка) від 11 січня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41640. 1 арк.
6. Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «Елегійний момент» (на слова Супруненка) від 11 січня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41644. 1 арк.
7. Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «Нове життя» (на слова Яреська) від 29 березня 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41626. 1 арк.
8. Козицький П. О. Рецензія на твір Я. М. Яциневича «Український танок» від 15 лютого 1933 р. // ІР НБУВ. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 41638. 1 арк.
9. Листування з Софіївською церковною радою про призначення священників і дяків в парафії, про дозвіл вести релігійну службу на українській мові (1919–1920 рр.) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 3. Спр. 34. 96 арк.
10. Реєстр священників, дияконів і дяків (1921–1924 рр.) // ЦДАВО. Ф. 3984. Оп. 3. Спр. 114. 80 арк.
11. Яциневич Я. М. Айшет [Ноти]. Музична комедія на на 3 дії (незакінчена) [без дати] // Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 23. 8 арк.

12. Яциневич І. І. Листи до Л. С. Кауфмана від 27.02.1961–08.09.1965 рр. // ЦДАМЛМ України. Ф. 4. Оп. 1. Спр. 256. 24 арк.

13. Яциневич-Павловська І. І. Лист до Л. М. Павловської і Н. М. Павловської від 22–27 березня 1957 р. // ІР НБУВ. Ф. 45. Оп. 1. Спр. 953. 2 арк.

REFERENCES

1. Bondarenko, A. (2019). Yakiv Yatsynevych 150 Anniversary — Founder of Ukrainian Ecclesiastical Music [150 rokiv Yakovu Yatsynevychu — fundatoru ukrainskoi dukhovnoi muzyky]. In: *Ukrainian Interest [Ukrainskyi interes]*. Available at: <https://uain.press/blogs/150-rokiv-yakovu-yatsynevychu-fundatoru-ukrayinskoyi-duhovnoyi-muzyky-1107698> (accessed: 28.09.2021) [in Ukrainian].

2. Gobdych, M. (2006). From Author [Vid uporyadnyka]. In: Yatsynevych, Y. *Spiritual Compositions [Yacynevych Ya. Duxovni tvory]*. Chamber choir. “Kyiv”. Kyiv, pp. 4–5 [in Ukrainian].

3. Gusarchuk, T. (2011). Features of the Psychological Portrait of the Scientist [Rysy do psykholohichnoho portretu vchenoho]. In: *Musical Ukrainian Studies: Modern Dimension [Muzychna ukrainistyka: suchasnyi vymir]*. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology. Kyiv, pp. 94–101 [in Ukrainian].

4. Gusarchuk, T. (2018). *The Phenomenon of the Composer’s Creative Individuality in the Intonation Drama of Spiritual Works (on the Material of Ukrainian Musical Art) [Fenomen tvorchoi individualnosti kompozytora v intonatsiinii dramaturhii dukhovnykh tvoriv (na materialy ukrainskoho muzychnoho mystetstva)]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Art Criticism by specialty 17.00.03 Music Art. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 533 p. [in Ukrainian].

5. Zasadna, O. (2014). *Ukrainian Church-Musical Creativity in 20’s of the 20th century: Genre Priorities and Stylistic Peculiarities (For Example, Works of Kyiv Choral School Composers) [Ukrayinska cerkovno-muzychna tvorchist’ 20-x rr. XX stolittya: zhanrovi priorityety ta stylistychni osoblyvosti (na prykladi dorobku kompozytoriv Kyivskoyi xorovoyi shkoly)]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Candidate of Art Criticism by specialty 17.00.03 Music Art. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Kyiv, 216 p. [in Ukrainian].

6. Karas, G. (2012). *Musical Culture of the Ukrainian Diaspora in the World Time Period of the 20th Century [Muzychna kultura ukrayinskoyi diaspori v svitovomu chasoprostori XX stolittya]*. Ivano-Frankivsk: Tipovit. 1164 p. [in Ukrainian].

7. Kaufman, L. S. (1966). *The Song Finds the Author [Pisnya znaxodyt avtora]*. Kyiv: Tovarystvo «Znannia» URSR. 48 p. [in Ukrainian].

8. Klymchuk, K. (2019). A Year Long Way Home [Doroha dodomu dovzhynoiu u vik]. In: *Time of Change Inform [Chas Zmin Inform]*. Available at: <http://www.chaszmin.info/дорога-додому-довжиною-у-вік/> (accessed: 2.10.2021) [in Ukrainian].

9. Korniy, L. P. (1996, 1998, 2001). *History of Ukrainian Music [Istoriia ukrainskoi muzyky]*. G. Pivtorak (ed.). Vols. 1–3. Kyiv, Kharkiv, New York: M. P. Kots. 480 p. [in Ukrainian].

10. Korniy, L. (2006). Y. Yatsynevych. Returning From Oblivion [Ya. Yacynevych. Povnennya iz zabuttya]. In: Yatsynevych, Ya. *Spiritual Compositions [Duxovni tvory]*. Chamber choir. “Kyiv”. Kyiv, pp. 6–9 [in Ukrainian].

11. Kuzyk, V. (2019). Sorrowful Way of Music. To Yakiv Yatsynevych 150 Anniversary [Skorbnyi shliakh muzyky. Do 150-ricchhia Yakova Yatsynevycha]. In: Yatsynevych, Ya. *Grieving Mother. Four-part Oratorio for Mixed Choir and Two Soprano-Solo Accompanied by Large Symphony Orchestra with Words by Pavlo Tychyna [Skorbna Maty. Oratoriia na chotyry chastyny dlia*

khoru, dvokh solistiv-soprano, orkestru (klavir). Poeziia Pavla Tychyny]. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology. Kyiv, pp. 5–10 [in Ukrainian].

12. Savytska, N. (2010). *The Age-old Aspects of Composer's Life-Creativity [Vikovi aspekty kompozytorskoï zhyttietvorchosti]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Art Criticism by specialty 17.00.03 Music Art. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Kyiv, 36 p. [in Ukrainian].

13. Savytska, N. (2011). The Age-Old Aspects of Composer's Life-Creativity: Experience of Problem Conceptualization [Vikovi aspekty kompozytorskoï zhyttietvorchosti: dosvid kontseptualizatsii problemy]. In: *Stavropigon Philosophical Studies [Stavropihiïski filozofski studii]*. Lviv Stavropigon University. Issue 5. Lviv, pp. 45–56 [in Ukrainian].

14. Savytska, N. (2006). Diachronic Aspect of the Composer's Life. The Problem of Periodization [Diakhronnyi aspekt zhyttiediïalnosti kompozytora. Problema periodyzatsii]. In: *Kyiv musicology [Kyivske muzykoznavstvo]*. Issue 20: *Culturology and art history [Kul'turolohiya ta mystetstvoznavstvo]*. Kyiv, pp. 188–197 [in Ukrainian].

15. Savytska, N. (2008). *Chronos of Composer's Life [Khronos kompozytorskoï zhyttietvorchosti]*. Lviv: Spolom, 320 p. [in Ukrainian].

16. Semyrozum, O. (2005). *The Musical and Historical Sources for the Biography and Creative Activity of Y. M. Yatsynevych. Catalogue of Hand-Written and Printed Materials [Muzychno-istorychni dzherela do biografiyi ta tvorchoyi diyal'nosti Ya. M. Yacynevycha. Katalog rukopysnyx ta drukovanyx materialiv]*. Graduate work (music art). Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Kyiv, 235 p. [in Ukrainian].

17. Solomonova, O. (2004). “And When a Face Laughs, the Mind Does not Have Fun With it...” (On the Genotype of Foolishness in the Life of D. Shostakovich) [«I kogda smeetsja lico — vmeste s nim ne veselitsja um...» (O genotipe jurodstva v zhiznetvorchestve D. Shostakovicha)]. In: *Scientific herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine [Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho]*. Issue 42: *History of music: new facts and interpretations [Istoriia muzyky: novi fakty ta interpretatsii]*, pp. 171–186 [in Russian].

18. Solomonova, O. (2007). *The Laughing World of Russian Musical Classics [Smehovoj mir russkoj muzykal'noj klasiki]*. Manuscript of Dissertation work for gaining the degree of the Doctor of Art Criticism by specialty 17.00.03 Music Art. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. Kyiv, 436 p. [in Russian].

19. Filenko, T. (1995). From Archive of Composer and Conductor Y. M. Yatsynevych [Z arxivu kompozytora i dyrygenta Ya. M. Yacynevycha]. In: *Ukrainian Music Archive [Ukrayinskyj muzychnyj arxiv]*. Issue 1. Kyiv, pp. 189–214 [in Ukrainian].

20. Filenko, T. (1996). From Appleblossoming melody (the 50th Anniversary of the Death of Yakiv Yatsynevych) [Z yablunecvzvitnoyi melodiï (Do 50-littya vid dnya smerti Yakova Yacy'nevycha)]. In: *Almanac of the Ukrainian National Association [Almanax Ukrayinskogo narodnogo soyuzu]*. Vol. 86. Jersey City, New York: Svoboda, pp. 175–184 [in Ukrainian].

21. Filenko, T. (1989). Undeafened by Discouragement [Ne zdolanyj zneviroyu]. In: *Music [Muzyka]*. No. 6, pp. 26–28 [in Ukrainian].

22. Xarchenko, O. (2013). Kyiv Concerts of Spiritual Music of the Late XIX — early 20th Centuries and Their Performers (Based on the Materials of the Kiev Press of 1900–1917) [Kyyivski koncerty duxovnoyi muzyky kincy XIX — pochatku XX stolit i yix vykonavci (za materialamy kyyivskoyi presy 1900–1917 rokiv)]. In: *Art notes [Mystecztvoznachchi zapysky]*. Issue 24, pp. 120–127 [in Ukrainian].

23. Chamakhud, D. (2021). Genre Palette of Music Heritage of Ukrainian Composer Yakiv Yatsynevych [Zhanrova palitra muzychnoi spadshchyny ukrainskoho kompozytora Yakova Yatsynevycha].

In: *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: International scientific conference* Riga (Latvia): Baltija Publishing, pp. 59–63 [in Ukrainian].

24. Chernetsky, E. (2013). *History of Bila Tserkva: Events, Figures, Life [Istoriia Biloi Tserkvy: podii, postati, zhyttia]*. Bila Tserkva: Oleksandr Pshonkivskiy, 448 p. [in Ukrainian].

25. Chernetsky, E. (2001). Pedigree of Yakiv Yatsynevych [Rodovid Yakova Yatsynevycha]. In: *The Way of Liberation [Vyzvolnyi shliakh]*. Vol. 7 (640). Kyiv, London, pp. 69–85 [in Ukrainian].

26. Shvets-Savitska, N. (2001). Some Problems of Late Composer's Style [Deiaki problemy piznoho kompozytorskoho styliu]. In: *Scientific Collections of Lviv State Music Academy Named after M. V. Lysenko [Naukovi zbirky Lvivskoi derzhavnoi muzychnoi akademii imeni M. V. Lysenka]*. Issue 4. Lviv: Kameniar, pp. 5–22 [in Ukrainian].

27. Shcherbanyuk, I. (2013). Come, Let's Worship [Prydyt', poklonimos']. In: *Nadvirna Deanery of the Ukrainian Greek Catholic Church [Nadvirnyans'kyi Dekanat UHKTS]*. Available at: <http://cerkva.if.ua/index.php?> (accessed: 2.10.2021) [in Ukrainian].

DARYNA CHAMAKHUD

Chamakhud, Daryna — Postgraduate Student at the Department of History of Ukrainian Music and Musical Folkloristics at the P. I. Tchaikovsky National Musical Academy of Ukraine (Kyiv, Ukrainian).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3402-7335>
daryna.chamakhud@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2022.133.257342>

YAKIV YATSYNEVYCH: NEW LOOK AT THE PERIODIZATION OF LIFE-CREATION

Relevance of research. Reconstruction of life-creation of a little-investigated Ukrainian composer Yakiv Yatsynevych is a troublesome process that demands enormous efforts. The works of T. Filenko, O. Semirozum, L. Korniy, and other researchers do not propose a solution to the problem of periodization. In this regard, it's necessary not only to continue the studying of bibliographical events, facts and even decennaries of Y. Yatsynevych life, that were ignored by scientists' focus, including the composer's music heritage in different genres, but also to generalize already gained finds of musicologists aside with own elaborations in this monographic theme.

Objective of the research is to form the periodization of the artist's life-creation on the bases of earlier unknown materials from archives in Kyiv, taking into account the external and internal factors. During the fulfillment of the mentioned tasks such methods of investigation were used: source study (search of documents in the archives of Kyiv), systematization (division and classification of founded materials), historical-chronological (streamlining and reconstruction of the composer's biographical way), analysis (music works studying), synthesis (joining of gained knowledges), generalization (periodization forming).

Scientific novelty consists in the fact that the periodization of Y. Yatsynevych life-creation is formed in the Ukrainian musicology for the first time. Periodization is based on the author's investigations of bibliographical documents and composer's music heritage materials in eight volumes in Kyiv archives collected over many years.

Research results and perspectives. Taking into consideration biological, chronological, social, psychological and creative age of Y. Yatsynevych, and also artist's sociocultural, historical-political peculiarities, geographical place of residence, genre diversity of his music, the universal periodization of Y. Yatsynevych life-creation is formed.

---

1. Early Period, up to 1905 (formation of the basis of composer's creativeness, relatively uncomplicated music, narrow circle of genres):

1.1. First Phase, up to 1900 (childhood and youth years in Bila Tserkva, period of study in Kyiv, formation as conductor and composer, Kyiv artistic environment influence, music works are not preserved).

1.2. Second Phase, 1900–1904 (exercising piano music, active music work in Kyiv).

2. Crisis of Middle Age in Composer's Art, 1905–1915 (absence of qualitative musical works, conducting activities, non-musical work at public offices).

3. Adult Period, 1915–1930 (complication of music language and genre system, exercising of chamber and amplitudinous forms, the top of composer's creativity, embraces work in Kyiv and Odessa):

3.1. First Phase, 1915–1925 (fruitful activity in artistic and church life of Kyiv, collecting of folklore material, choir music domination, repertoire expansion of piano works and instrumental ensembles).

3.2. Second Phase, 1925–1930 (heading of the artistic life of Odessa, appearing of chamber-vocal compositions, activation of new art genres: oratorio, opera, symphony, cinema music).

4. Enforced Crisis, 1930–1940 (non-recognition of creativity, difficult social conditions, absolute efficiency to non-music work, creation of single music compositions).

5. Late Period, 1940–1945 (post-crisis condition, pause of silence, deportation to Adyheia AR, decreasing of artistic activity, a little number of music works in big magazines).

Suggested periodization depicts the entire picture of Y. Yatsynevych life and creation and is the basis for further investigations of his music heritage.

Keywords: Yakiv Yatsynevych life-creation, archive materials, periodization criteria, genre dynamics of compositional creativity.